

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Олександр Олександрович КОЗЛЕНКО,

*канд. юрид. наук, доцент, доцент
кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

Зародження ідеї створення Державного бюро розслідувань у вітчизняній правовій доктрині дослідники обґрунтовано пов'язують з Указом Президента України «Про Національне бюро розслідувань України» від 24 квітня 1997 року № 371, яким уперше на нормативному рівні було закладено концепцію формування спеціалізованого органу досудового розслідування. Метою його створення законодавець визначав зміцнення національної безпеки держави, забезпечення належного захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також посилення боротьби зі злочинністю, передусім з її організованими формами, відповідно до пунктів 1 і 15 статті 106 Конституції України [2].

Відповідно до положень зазначеного Указу, Національне бюро розслідувань України розглядалося як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладалися повноваження щодо здійснення досудового слідства та проведення оперативно-розшукової діяльності у справах про особливо складні та суспільно небезпечні злочини. Окремим напрямом його діяльності визначалося здійснення інформаційно-аналітичної роботи з метою запобігання і протидії корупції та іншим небезпечним кримінальним правопорушенням, а також прогнозування тенденцій розвитку злочинності в суспільстві [3].

Водночас реалізація зазначеної концепції не була доведена до завершення у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів щодо відповідності Конституції України Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 «Про Національне бюро розслідувань України» (справа щодо утворення Національного бюро розслідувань України). Конституційний Суд України визнав окремі положення зазначеного Указу такими, що не відповідають Конституції України, унаслідок чого вони втратили чинність [4].

Соціально-політичні та інші трансформаційні процеси, що відбувалися в Україні в період становлення її незалежності, істотно позначилися на функціонуванні системи правоохоронних органів. Незважаючи на те, що протягом наступного десятиріччя після прийняття Указу Президента України від 24.04.1997 р. № 371 «Про Національне бюро розслідувань України» [3] спроби відновлення діяльності

відповідного інституційного утворення не були успішними, концепція створення Державного бюро розслідувань зберігала свою актуальність і подальший розвиток.

Першим нормативним кроком у напрямі реалізації відповідних реформ став Указ Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, яким було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» [5]. Зазначений акт заклав організаційно-правові передумови для подальшого реформування системи органів кримінальної юстиції [7, с. 76].

У цьому контексті ключового значення набула нормативно закріплена концептуальна теза, відповідно до якої реформування органів кримінальної юстиції має бути спрямоване на їх удосконалення відповідно до європейських стандартів, підвищення рівня захисту прав і основоположних свобод людини, посилення ефективності протидії кримінальним правопорушенням, а також, як наслідок, на зростання рівня довіри населення до відповідних інституцій [9].

Водночас проведений системний аналіз наукових джерел і положень чинного законодавства дає підстави стверджувати, що фактичне набуття Державним бюро розслідувань функціональної спроможності у сфері запобігання злочинності відбулося значно пізніше. Так, 29 лютого 2016 р. постановою Кабінету Міністрів України № 127 було утворено ДБР [6], а 13 грудня 2017 р. Кабінетом Міністрів України затверджено його організаційну структуру, до складу якої увійшли 15 управлінь та 4 самостійні відділи центрального апарату, 7 територіальних управлінь, Академія ДБР та Науково-дослідний інститут ДБР [1, с. 15].

У цьому зв'язку, з огляду на фактичний початок реалізації інституційної діяльності, створення Державного бюро розслідувань, на наш погляд, доцільно пов'язувати з 27.11.2018 р., коли перші 300 слідчих ДБР склали присягу. Саме в цей день також було зареєстровано перші кримінальні провадження, у тому числі щодо військових кримінальних правопорушень [6].

На підставі викладеного слід констатувати, що в умовах сучасних викликів, зумовлених, зокрема, запровадженням та функціонуванням правового режиму воєнного стану в Україні, питання належного функціонального визначення Державного бюро розслідувань набуває особливої актуальності. У цьому контексті ДБР має розглядатися не лише як орган досудового розслідування, а й як один із системоутворюючих суб'єктів загальнодержавного механізму запобігання злочинності, включно з її найбільш суспільно небезпечними формами, що вимагають підвищеного рівня інституційної реакції держави.

Список використаних джерел

1. Носевич Н. Р. Державне бюро розслідувань як суб'єкт протидії злочинності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Кривий Ріг, 2019. 231 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про Національне бюро розслідувань України Указ Президента України від 24.04.1997 № 371/97 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/97>
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України від 24 квітня 1997 року N 371 "Про Національне бюро розслідувань України" (справа щодо утворення Національного бюро розслідувань України) Рішення Конституційного суду України від 06.07.1998 № 10-рп/98 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-98>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року "Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів" Указ Президента України; Концепція від 08.04.2008 № 311/2008 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Про утворення Державного бюро розслідувань Постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.2016 № 127 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2016-%D0%BF>
7. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions (Злочини у військовій сфері: причини та умови). *European Reforms Bulletin* №2, 2020. с. 74-77. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>